

כבוד זה לזה

/ א. אברהם

הזהירות בכבוד חברו בזמן קיום מצוות

"אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (יבמות ס"ב)

פיסקא אחת מובאת בספר "יפה תואר" האומרת שחטאם היה שלא רצו ללמד זה את זה. הבה נתבונן בדברים, מה חטאו של זה שאינו רוצה ללמד את חברו? כלום רבו הוא? האם התחייב להשיב לחברו על משאלותיו, או שמא חייב לבוא וללמד את חברו את אשר קנה בעמל? ובכלל, די לו במה ששקד וטרח עד הגיעו לבהירות בסוגיה, ושוב חוזר הוא על הדברים וממשיך בתלמודו, מה לו כי ילך וילמד אחרים? יעמלו הם וידעו, יתיגעו, וימצאו. ואם יבא חברו השואל יחשוב בלבו, האם זה "ביטול תורה" עבורו? הרי מתאים הוא ללמוד, וככל שדרגתו גבוהה יותר השגותיו רבות יותר, ומה לו ולשאלת מקשה ללמוד. ומתוך כך דוחהו מתוך חומרת מצוות תלמוד תורה. מסוגל להשיב פניו ריקם, אולי תוך פגיעה בפה, אולי פגיעה בנפש, ושמא יש כאן הלבנת פנים? אולי, אבל זה נובע מתוך רצון ללמוד, מתוך רצון שלא להפסיק במצוות ה'.

לא את תלמידי ר"ע רצינו לדון אלא את תלמידי תלמידיהון, אותנו, את תכונת נפשנו, אשר לעיתים תוך כדי להיטות אחר מצווה, ובדרך מרוצתנו לקיום רצון ה' אנו רומסים עלי נפש, דורכים על יהודים אומללים, על חברים מקשיבים או על ידידים שנפשמם חשקה במאור פנים.

אך מה נעשה, הן חמימות המצווה וחשיבות התורה היא חיינו, ואגב ריתחא דאורייתא זה קורה. על זה נדרשנו, על הפגיעה בכבוד חברו בדרך המצווה, זה דבר חמור מאין כמותו. נביא להלן עובדות שיאלפנו בינה עד היכן עלולים להגיע הדברים, וכיצד גדולי ומאורי הדורות נזהרו מדברים שבין אדם לחברו, גם כאשר הדבר נעשה תוך כדי קיום מצוות.

מחילה על לשון הרע

שיטתו של רבינו רבי ישראל סלנטר זצ"ל היתה, כי אין רשות לקיים מצוות או להנצל מעבירות חמורות, אם כרוכה בזה פגיעה בכבוד הזולת וצער, וכשנתעוררה בפניו השאלה האם מותר לפייס ולבקש את סליחתו של מי שדיבר עליו לשון הרע ואינו יודע מזה כלל, השיב וענה: פיוס כזה, אם אמנם לגבי החוטא השב, יש לו עתה אפשרות להנקות מעוון חמור, לכאורה אין לו רשות בגלל כפרתו להדאיב את לב חברו ולצער ולגלות לו מעלבוננו כל עוד אינו יודע מכך.

לא להאריך בתפילה

והוא עצמו נהג כך באורחות חיו, לבל יטריח על חשבון צדקותו את הזולת, ואם כי כאשר היה מתפלל ביחידות היה מאריך מאד בתפילת שמונה עשרה, בזמן שהתפלל עם הציבור, שהיה רגיל להמתין לו, היה ממחר לגמור עם הראשונים מפני טורח הציבור. במוצאי תענית היה הדבר נשנה ביתר שאת, הוא נהג כאשר התפלל בציבור להזדרז להתפלל בזמן וללא שהות כדי שלא לעכב את הקהל.

לקצר בפיוטים – בהתחשבות

פעם, כשחל יום שני של ראש השנה בערב שבת, שנוהגים במקרה זה להזדרז בתפילה ולקצר בפיוטים כדי שהנשים תספקנה להכין צרכי שבת בעוד מועד, פנו בעלי בתים לרבי ישראל להורות להם על אילו פיוטים לדגל. ר' ישראל הורה להם שיש להם הרשות לדלג כל הפיוטים לרבות תפילת "ונתנה תוקף", שהיא כה מעוררת ומקובלת על הקהל, ובלבד שלא להכביד על הנשים שתהיינה בהולות באותו

יום משום הכנות השבת. אולם – המשיך – למען ה' אל יפסחו על הפיזים הארוכים שבין מלכויות וזכרונות ובין זכרונות לשופרות שהקהל נוהג כרגיל דוקא לדלגם, וכל זאת למה? משום שהחזן מתעייף מתפילת מוסף הארוכה ויש לתת לו שהות לנוח קצת.

לא להאריך בסעודת שבת על השבון המשרתת

אחד ממקורביו של ר"י'ס הזמינו לסעודת שבת בביתו. רבי ישראל השיבו כי אינו מסכים להתארח בשום מקום טרם ידע את הנהגת הבית והשולחן, סיפר לו הלה: ביתי מתנהל לפי כל הידורי ההלכה, הבשר נקנה דוקא אצל קצב פלוני הידוע ומפורסם ביראתו. בשר חלק ללא חשש סירכא. המבשלת במטבח אשה כשרה וצנועה היא, אלמנת תלמיד חכם ובת טובים. גם אשתי נכנסת ויוצאת ועינה פקוחה על כל דבר. בליל שבת אני עורך את השולחן בתפארת. בין מנה למנה עוסקים אנו בדברי תורה, כדי שלא יהא חלילה שולחנו "כאילו אכל מזבחי מתיים" (אבות ג') לומדים אנו שיעור בדינים ומזמרים זמירות שבת, כך מאריכים בשולחן עד שעה מאוחרת בלילה, מתוך התרוממות הנפש.

אחרי ששמע רבי ישראל את כל פרטי הליכות הבית, הסכים לקבל את ההזמנה, אך הציב תנאי שהפעם יקצרו בסעודת ליל שבת בשעתיים. באין ברירה קיבל הלה את התנאי ומיהר בשולחנו. אכל מנה אחרי מנה, אמרו מעט דברי תורה וזמירות ולא הספיקה לעבור שעה, וכבר הגישו מים אחרונים, וברכו ברכת המזון. עתה פנה בעל הבית לרבי ישראל שיפרש לו את נימוקו וטעמו, וכי איזה פגם מצא בהנהגת שולחנו תמיד?

בתשובה לתמהונו הזמין רבי ישראל את המבשלת האלמנה ובפקחותו התנצל לפניו: "אנא סילחי לי, על אשר עייפתי אותך הערב, בגללי הייתי נאלצת למהר ולהגיש בלי שהיות בין מנה למנה", והאלמנה: "כל הברכות תחולנה על ראש הרבי", בהוסיפה: "הלוואי שכבודו יתארח כאן בכל ליל שבת, בעל הבית שלי שיהיה בריא, רגיל להאריך בסעודה עד שעה מאוחרת בלילה, ואני עייפה מעבודתי ממשך כל היום, עד שרגלי פשוט כושלות וכורעות מרב עייפות ועמל, והנה הודות לך, רבי, הזדרזו הערב ואני כבר משוחררת ללכת לביתי ולנוח...". כאן פנה רבי ישראל למארחו ואמר: "בתשובה של האלמנה המסכנה תמצא תשובה לשאלתך ופיתרון לתמהונך, אמנם הנהגתך נאה ויפה עד מאד, אבל במה דברים אמורים – אם איננה פוגעת במנוחת אחרים". (תורת המידות)

גם בזמן חרדת הדין

מעשה ברבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהלך בערב יום הכפורים לבית הכנסת. לקראתו בא אחד מגדולי היראים, ניכר היה עליו פחד וחרדת הדין, ודמעתו על לחיו. שאל אותו רבי ישראל בקשר לאיזה ענין שהיה נחוץ לו, אולם האיש הירא, לא ענה לו מאומה, מגודל חרדת יום הדין. אחרי שעבר ר' ישראל מעל פני האיש, הפטיר כי חשב בלבו: "מה אני אשם שאתה הנך ירא אלוקים, ופחד מיום הדין. מה זה נוגע אלי? הרי אתה מחויב להשיב לי על שאלתי בנחת רוח, כיון שזהו מדרכי ההטבה וגמילות חסדים". (אור ישראל)

פעמיים רבות אנו פוגשים במצבים אשר בהם עומדים אלו מול אלו, מעשים טובים, מול טירחא דציבורא, מצוות בדקדוק, מול סבלם של הסובבים, על כגון דא נקראים אנו בימים אלה לתקן, לראות את חברינו, להתחשב בהם, לחשוש לפגיעה קלה או אפילו לצער במשהו. לא להצטדק על חשבון אחרים.

נקלעתי פעם לבית כנסת בו היו שני אבלים. כל אחד טען לזכותו של ה"עמוד", זה בכה וזה בכה, עד שכמעט התפתחה תגרה של ממש ביניהם היה שם יהודי נכבד וחשוב אשר קרא בכאב, אבא שלכם לא צריך תפילה שכזו לעילוי נשמתו, מה מועילה לו תפילה שבאה מתוך מריבה?

וכמה פעמים אנו עדים לטירחא דציבורא מצד בעל תפילה שמאריך בתפילתו יותר מהמקובל, או מאן דהוא שמאריך בדיבורים במקום שהזמן דוחק, ואם תשאלו את אותם אנשים הסוחטים את הציבור עד לשד עצביו, על מה ולמה יעשו כן, הם יסבירו כי זכות לציבור להתפלל במתינות וכי כדאיים הם להאזין לדרשה שהם האריכו בה.

וכמה האריכו חז"ל בהלכות של טירחא דציבורא, שכל כולם אינם אלא שהיה של רגעים או אפילו רגע אחד. ובלבד שלא להטריח את הציבור, אם זה בדין העולה לתורה שילך בדרך קצרה, ואם זה בדין שליח ציבור שטעה בתפילתו. ועוד ועוד. ואם לדברים אלו חששו חכמינו, מה נענה אנו על כך שיש המטריחים ציבור מתוך כוונות טובות לזמן מרובה?

סיכומם של דברים, עלינו לנהוג כבוד זה בזה, לא לראות רק את עצמנו, וגם בשעה שאנו מתיחדים עם קוננו, בל נשכח את חברינו, במצוות שבין אדם לחבירו הכללים הם דקים מן הדקים ונורים עד מאוד.

יודעה אמרתו של רבי ישראל סלנטר כי ההנחה שאדם צריך לבכר את הנשמה על הגוף – אינה אלא במה שנוגע אליו. אבל במה שנוגע לזולתו, יש לדאוג קודם לצרכי גופו, כאשר עניני הגוף של חברו הם עניני הנשמה של עצמו.

ובשלהי המאמר נציון את דברי מורנו המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (הובא בספר "הזהרו בכבוד חבירכם"), שאמר: **"כך מקובלני מרבתי בנין בית המקדש יבוטל, אם בנייתו עלול לפגוע באיזה אדם מישראל!"**

י"ד נאמן, מוסף ש"ק אמור תשנ"ט